

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સ્ટેટ ઓફ એચ. પી. અને અન્યો

વિરુદ્ધ

રાજ કુમાર બ્રુએન્ડર સિંઘ અને અન્યો

એપ્રિલ ૨૨, ૨૦૦૪

[બ્રિજેશકુમાર અને અરુણ કુમાર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

હિમાચલ પ્રદેશ જમીન માલિકી પર ટોચમર્યાદા કાયદો, ૧૯૭૨:

કલમ ૨૦ (૩)-નાણાકીય કમિશનર-કલેક્ટરના આદેશ સામે રાજ્ય સરકાર દ્વારા અપીલ પાછી ખેંચી લીધા પછી પુનરાવર્તનની સુઓ મોટો શક્તિનો ઉપયોગ-યોજાયેલ, નાણાકીય કમિશનરને યોગ્ય કેસમાં સુઓ મોટો આધારે આગળ વધવાની સત્તા હશે, જો કે નીચલા અપીલ અધિકારી સમક્ષ અપીલ

રાજ્ય દ્વારા પાછી ખેંચી લેવામાં આવે તો પણ-નાણાકીય કમિશનર કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વૈધાનિક સત્તા તરીકે કાર્ય કરે છે અને આવી શક્તિનો ઉપયોગ કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ મૂકી શકાતો નથી કારણ કે તે રાજ્ય સરકારની મશીનરીનો એક ભાગ છે અથવા રાજ્યના અધિકારી છે-તે અલગ કાયદાકીય છે. જે ક્ષમતા હેઠળ નાણાકીય કમિશનર તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે અને કાયદા અનુસાર કોઈ પણ આદેશ પસાર કરવા માટે સ્વતંત્ર છે જે રાજ્ય સરકારની વિરુદ્ધ હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે.

કલમ ૨૦ (૩)-સુધારા-નાણાકીય કમિશનર દ્વારા સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરીને-મર્યાદા-અમુક જમીનને વધારાની જાહેર કરતો કલેક્ટરનો આદેશ-રાજ્ય સરકાર દ્વારા કમિશનર સમક્ષ અપીલ-બાદમાં પાછી ખેંચી લેવામાં આવી-૧૫ વર્ષ પછી નાણાકીય કમિશનર દ્વારા સુઓ મોટો સત્તાનો ઉપયોગ કરીને પુનરાવર્તનની સત્તા-યોજવામાં આવે છે, જેમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવેલા આદેશના ૧૫ વર્ષના લાંબા ગાળા પછી નાણાકીય કમિશનરનો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોવાનું દૂષિત છે-સમયના ગેરવાજબી વિરામ પછી સત્તાનો ઉપયોગ અને તેમના તરફથી વિલંબિત કાર્યવાહી પેટા-કલમ (૩) કલમ ૨૦.

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન:સિવિલ અપીલ નંબર ૧૩૦/૧૯૯૯.

સી. ડબલ્યુ. પી. નંબર ૯૬/૧૯૯૨ માં હિમાચલ પ્રદેશ હાઈકોર્ટના
૨૩/૦૬/૧૯૯૭ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી

સાથે

સી. એ. નંબર ૧૩૧/૧૯૯૯.

જે. એસ. અત્રી, એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ, (એચ. પી.), (એસી)
અપીલકર્તાઓ માટે.

પ્રતિવાદીઓ માટે બી. એસ. બંથિયા.

કોર્ટનો નીચેનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો:

આ અપીલમાં વિવાદ હિમાચલ પ્રદેશ સીલિંગ ઓન લેન્ડ હોલ્ડિંગ્સ
એક્ટ, ૧૯૭૨ (ત્યારબાદ 'એક્ટ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની જોગવાઈઓ
હેઠળ વધારાના વિસ્તારની ઘોષણા સાથે સંબંધિત છે. ઉપરોક્ત કાયદો અમલમાં
આવ્યા પછી, ટોચમર્યાદાની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી અને કલેક્ટર
દ્વારા ૧૪/૦૧/૧૯૭૬ પર આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેના પરિણામે
મૂળ માલિક રાજા લક્ષ્મણ સિંહની ૯,૦૦૦ વીધા જમીન, જેમના વારસદારો આ
અપીલમાં પ્રતિવાદી છે, તેને વધારાની જાહેર કરવામાં આવી હતી અને ૧,૦૦૦
વીધા જમીન તરીકે છોડી દેવામાં આવી હતી, જે તેઓ પરિવારમાં એકમોની
સંખ્યાના આધારે સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં રાખવા માટે હકદાર હોવાનું જણાયું હતું.

એવું લાગે છે કે રાજ્ય કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી વ્યથિત છે.આથી તેણે કમિશનર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી.જોકે, રાજ્ય દ્વારા ૨૦/૦૩/૧૯૭૬ પર અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી.કલેક્ટરના આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ પાછી ખેંચવાના પરિણામે, કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને અંતિમ સ્વરૂપ મળ્યું હતું.જોકે, નાણાકીય કમિશનરે કાયદાની કલમ ૨૦ (૩) હેઠળ પોતાની જાતે જ સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો હોવાનું જણાય છે અને ૦૭/૧૧/૧૯૮૧ ના આદેશ દ્વારા ૧૪/૦૧/૧૯૭૧ ના કલેક્ટરના આદેશને રદ કર્યો હોવાનું જણાય છે.અહીં એ નોંધવું જોઈએ કે નાણાકીય કમિશનરે ૨૧/૦૮/૧૯૮૦ પર સુઓ મોટો કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી.નાણાકીય કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશના પરિણામે, પ્રતિવાદીઓના હાથમાં સ્વીકાર્ય વિસ્તાર હજુ પણ ઘટાડવામાં આવ્યો હતો, તેથી, તેઓએ નાણાકીય કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ સામે રિટ પિટિશન પસંદ કરી હતી.નાણાકીય કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની માન્યતાને આક્ષેપ કરતા પ્રતિવાદીઓ દ્વારા સંખ્યાબંધ આધારો લેવામાં આવ્યા હતા.ઘણા મુદ્દાઓમાંથી, એક રાજ્ય દ્વારા અપીલ પાછી ખેંચી લીધા પછી નાણાકીય કમિશનરની સુઓ મોટો શક્તિનો ઉપયોગ કરવાની સત્તા સાથે સંબંધિત હતો અને બીજો સત્તાના વિલંબિત ઉપયોગ સાથે સંબંધિત હતો, એટલે કે કલેક્ટર દ્વારા આદેશ પસાર થયાના લગભગ ૧૫ વર્ષ પછી.એ પણ નોંધવું જોઈએ કે કમિશનર સમક્ષ કલેક્ટરના આદેશ સામે રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં

આવેલી અપીલ પણ તે જ સમયગાળા એટલે કે માર્ચ, ૧૯૭૬ની આસપાસ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી.

ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે નાણાકીય કમિશનરના આદેશને પડકારતા પ્રતિવાદીઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વિવિધ આધારોના ગુણદોષમાં જવાની જરૂર નથી અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવ્યા પછી આ બાબતને સ્વપ્રેરણાથી હાથ ધરવાની નાણાકીય કમિશનરની સત્તા સંબંધિત પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરવાનું પસંદ કર્યું હતું. જ્યાં સુધી સત્તાના વિલંબિત ઉપયોગના પ્રશ્નનો સંબંધ છે, તેનો માત્ર ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે પરંતુ અપીલ દાખલ કરવા માટે નિર્ધારિત સામાન્ય સમયગાળો ૬૦ દિવસ અને પુનરાવર્તન માટે ૯૦ દિવસ છે તે અવલોકન સિવાય આગળની કોઈ ચર્ચા કરવામાં આવી નથી.

રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવ્યા પછી અમે નાણાકીય કમિશનરની સુઓ મોટો આગળ વધવાની સત્તા અંગેના પ્રથમ આધાર પર વિચાર કરી શકીએ છીએ. હાઈકોર્ટ દ્વારા જે મત લેવામાં આવ્યો છે તે એ છે કે તે નાણાકીય કમિશનર માટે તે સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે ખુલ્લો નથી. ઉચ્ચ અદાલત આગળ અવલોકન કરે છે કે કલમ ૨૦ નામની જોગવાઈનું ખાલી વાંચન દર્શાવે છે કે એકવાર રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ પાછી ખેંચી લેવામાં આવે તે પછી સુઓ મોટો શક્તિનો ઉપયોગ

ઉપલબ્ધ નથી.જોકે, અમે શોધી કાઢ્યું છે કે કાયદાની કલમ ૨૦માંથી આવી કોઈ પૂર્વધારણા નથી. કાયદાની કલમ ૨૦ નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૨૦.(૧) કલેક્ટરના કોઈપણ નિર્ણય અથવા આદેશથી વ્યથિત કોઈપણ વ્યક્તિ, નિર્ણય અથવા આદેશની તારીખથી સાંઈઠ દિવસની અંદર, કમિશનરને અપીલ કરી શકે છે:

પરંતુ જો કમિશનરને સંતોષ થાય કે અપીલકર્તાને સમયસર અપીલ દાખલ કરવામાં પૂરતા કારણોસર અટકાવવામાં આવ્યો હોય તો તે ૬૦ દિવસના ઉક્ત સમયગાળાની સમાપ્તિ પછી અપીલને સ્વીકારી શકે છે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કરવામાં આવેલા કમિશનરના આદેશથી વ્યથિત કોઈપણ વ્યક્તિ, આદેશની તારીખથી નેવું દિવસની અંદર, નાણાકીય કમિશનર સમક્ષ રીવીઝનઅરજી દાખલ કરી શકે છે જેથી આવા આદેશની કાયદેસરતા અથવા ઔચિત્યને પડકારવામાં આવે અને નાણાકીય કમિશનર તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે.નાણાકીય કમિશનરનો આદેશ અંતિમ રહેશે.

(૩) ઉપરોક્ત પેટા-કલમોમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, નાણાકીય કમિશનર, કોઈપણ સમયે, આવી કાર્યવાહી અથવા આદેશની કાયદેસરતા અથવા ઔચિત્ય અંગે પોતાને સંતોષ આપવાના હેતુથી તેના ગૌણ કોઈપણ અધિકારીની કોઈપણ કાર્યવાહી અથવા આદેશનો રેકૉર્ડ બોલાવી

શકે છે અને તેના સંબંધમાં તે યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે છે.”

ઉપર ટાંકવામાં આવેલી કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ ૩ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૨૦ની અન્ય પેટા-કલમોમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, નાણાકીય કમિશનરને તેના ગૌણ કોઈપણ અધિકારીની કોઈપણ કાર્યવાહીનો રેકૉર્ડ માંગવાની અને પસાર કરાયેલા આદેશની કાયદેસરતા અને ઔચિત્ય વિશે પોતાને સંતુષ્ટ કરવાની સત્તા હશે. એકવાર રાજ્ય સરકારે અપીલ પાછી ખેંચવાનો નિર્ણય લીધા પછી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે નાણાકીય કમિશનર આ બાબતમાં અપીલ પાછી ખેંચવાના રાજ્ય સરકારના નિર્ણયની વિરુદ્ધ અન્ય કોઈ આદેશ પસાર કરવા માટે સુઓ મોટો કોઈ અલગ મત ન લઈ શકે. અમારા મતે આ દલીલ ખોટી છે. નાણાકીય કમિશનર કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વૈધાનિક સત્તા તરીકે કામ કરે છે. આપણે એ પણ શોધી કાઢીએ છીએ કે પેટા-કલમ ૨ હેઠળ નાણાકીય કમિશનર કમિશનરના આદેશની વિરુદ્ધ અપીલ અધિકારી છે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૨) અને (૩) હેઠળ તેમને આપવામાં આવેલી આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે, નાણાકીય કમિશનર રાજ્ય સરકારની મશીનરીનો ભાગ છે અથવા રાજ્યના અધિકારી છે તેના આધારે તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા પર આવા કોઈ પ્રતિબંધો મૂકી શકાતા નથી. તે એક અલગ વૈધાનિક ક્ષમતામાં છે જેના હેઠળ નાણાકીય કમિશનર તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે અને કાયદા અનુસાર

કોઈપણ આદેશ પસાર કરવા માટે સ્વતંત્ર છે જે રાજ્ય સરકારની વિરુદ્ધ હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે.તેથી, માત્ર એટલા માટે કે અપીલના પક્ષકારોમાંથી એક, રાજ્ય સરકાર હોઈ શકે છે, જેણે નીચલા અપીલ અધિકારી સમક્ષ દાખલ કરેલી અપીલ પાછી ખેંચવાનું પસંદ કર્યું હોય, તેને નાણાકીય કમિશનર માટે કાયદાની પેટા-કલમ ૩ હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે અવરોધ તરીકે ગણવામાં આવશે. તેથી, અમને લાગે છે કે હાઈકોર્ટના આદેશનો આ ભાગ ટકાઉ નથી.

હવે આપણી પાસે બીજો પ્રશ્ન બાકી છે જે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, એટલે કે, કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ સત્તાનો વિલંબિત ઉપયોગ.ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, નાણાકીય કમિશનરે કલેક્ટરના આદેશના ૧૫ વર્ષ પછી સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો હતો.તે સાચું છે કે પેટા-કલમ ૩ પૂરી પાડે છે કે આવી શક્તિનો ઉપયોગ કોઈપણ સમયે થઈ શકે છે પરંતુ આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ એ નથી કે કોઈ સમય મર્યાદા હશે નહીં અથવા તે અનંતમાં છે.તેનો અર્થ એ છે કે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ વાજબી સમયની અંદર થવો જોઈએ.મર્યાદાનો કોઈ નિશ્ચિત સમયગાળો નિર્ધારિત કરી શકાતો નથી પરંતુ સત્તાના ઉપયોગમાં ગેરવાજબી વિલંબ એ વસ્તુઓને પૂર્વવત્ કરવાનું વલણ ધરાવે છે જેણે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી છે.તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે કે કયા વાજબી સમયની અંદર પાવર સુઓ મોટો એક્શનનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.ઉદાહરણ તરીકે, આ કેસમાં, કારણ કે અપીલ પાછી

ખેંચી લેવામાં આવી હતી, પરંતુ નાણાકીય કમિશનરે પોતાની સુઓ મોટો શક્તિનો ઉપયોગ કરીને આ બાબત હાથ ધરી હતી, તેથી રાજ્ય માટે એ રજૂ કરવાનું ખુલ્લું હોઈ શકે છે કે હકીકતો અને સંજોગો એવા હતા કે તે વાજબી સમયની અંદર હશે, પરંતુ આપણે પહેલેથી જ નોંધ્યું છે કે કલેક્ટરનો આદેશ, જેમાં દખલ કરવામાં આવી છે, તે જાન્યુઆરી ૧૯૭૬માં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ પણ માર્ચ ૧૯૭૬માં અમુક સમય માટે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી.અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ આવા અન્ય વિશેષ તથ્યો અને સંજોગો તરફ ધ્યાન દોરવામાં સક્ષમ ન હતા, જેના કારણે એવું કહી શકાય કે આદેશમાં દખલ થયાના ૧૫ વર્ષ પછી સુઓ મોટો પાવરનો ઉપયોગ વાજબી સમયની અંદર હતો.અમારા મતે આ સ્થિતિ હોવાથી, નાણાકીય કમિશનરનો આદેશ ૧૫ વર્ષના લાંબા અંતરાલ પછી પસાર કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં દખલ કરવામાં આવી છે.તેથી, જ્યારે એવું માનવામાં આવે છે કે નાણાકીય કમિશનરને યોગ્ય કેસમાં સુઓ મોટો આગળ વધવાની સત્તા હશે, તેમ છતાં નીચલા અપીલ અધિકારી સમક્ષ અપીલ રાજ્ય દ્વારા પાછી ખેંચી લેવામાં આવી શકે છે.આમ, હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલો મત ટકાઉ નથી.પરંતુ નાણાકીય કમિશનરનો આદેશ સમયના ગેરવાજબી વિરામ પછી સત્તાના ઉપયોગથી પીડાય છે અને તેમના તરફથી આવી વિલંબિત કાર્યવાહી કલમ ૨૦ ની પેટા-કલમ (૩) માં સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તેમના દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કરે છે.

ઉપર થયેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપીએ છીએ.તેના પરિણામે નાણાકીય કમિશનરનો આદેશ રદ કરવામાં આવે છે અને કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવશે અને તેની જાળવણી કરવામાં આવશે.જોકે, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ આપવામાં આવશે નહીં.

દીવાની અરજી નંબર ૧૩૧/૧૯૯૯

સી. એ. નંબર ૧૩૦/૧૯૯૯ માં આપેલા અમારા નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને હાઈકોર્ટનો તારીખ ૨૩/૦૬/૧૯૯૭ નો વિવાદિત આદેશ જાળવી રાખવામાં આવ્યો છે.રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

સી. એ. નંબર ૧૩૦/૯૯ અંશતઃ માન્ય છે.

સી. એ. નંબર ૧૩૧/૯૯ નામંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.